

Олена Альбертівна Кудрявцева,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Ніщинського, 1, м. Одеса, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПОЗААУДИТОРНИЙ ЧАС

У статті розглянуто різні підходи вчених до визначення поняття «самостійна робота студентів», «педагогічні умови»; проаналізовані моделі організації самостійної роботи студентів. Визначені педагогічні умови ефективної організації самостійної роботи майбутніх педагогів дошкільної освіти в позааудиторний час. Запропоновано новий підхід до організації позааудиторної самостійної роботи студентів із вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка загальна».

Ключові слова: самостійна робота студентів, майбутні педагоги дошкільної освіти, педагогічні дисципліни, самостійна робота в позааудиторний час, педагогічні умови, ефективна організація самостійної роботи.

Постановка проблеми та її актуальність. Бурхливі зміни, що останніми роками спостерігаються у системі вищої освіти України, є свідченням її євроінтеграційної зорієнтованості, усвідомлення та розуміння на державному рівні важливості знань у розвитку сучасного суспільства. У XXI столітті відбувається інноваційний розвиток освіти та науки, який потребує забезпечення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості впродовж життя. Новітні технології вимагають від фахівців не тільки високої професійної майстерності, але й успішної соціальної адаптації, творчого підходу до рішення проблем, відповідальності, активності, самостійності. В умовах модернізації педагогічної освіти особливу значущість набуває формування компетентної, творчої, самостійної особистості майбутнього педагога дошкільної освіти. Зазначені вимоги актуалізують необхідність формування у майбутніх педагогів дошкільної освіти умінь самостійно працювати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті досліджуваної проблеми особливої значущості для нашого наукового пошуку набувають дослідження таких аспектів організації самостійної роботи студентів:

- організація самостійної роботи студентів технічних вишів із вивчення іноземної мови (І. В. Гіренко, І. П. Задорожна, А. В. Котова, С. Ф. Мацевич, І. А. Сахневич, М. І. Смирнова, О. В. Тинкалюк, В. А. Ужик); з менеджменту (Г. М. Романова); з вивчення суспільних дисциплін (А. Я. Цюприк); з вивчення математичних дисциплін (Н. О. Васильєва, Т. М. Каушан, І. В. Хом'юк) та ін.;

- організація самостійної роботи студентів вищої сільськогосподарської школи з вивчення агрономічних дисциплін (Ю. Р. Бальжиров, В. П. Баскаков, П. С. Бугаков, Ф. Л. Гатапов, Л. Л. Головка, М. К. Демидова, Б. Х. Драганов, А. В. Зонина, А. А. Казанчик, В. А. Крещик, М. В. Маликова,

Д. А. Мельничук, І. І. Мартиненко, Е. К. Низьких, Т. Ф. Резниченко, В. В. Чупрова та ін.);

- організація самостійної роботи студентів гуманітарних вишів: із вивчення математичних дисциплін (Н. Л. Бельська, Н. Ф. Власова, В. Є. Гусєва, Г. А. Коноваленко, І. П. Мединцева, Т. В. Оленькова, І. В. Сечкіна); з вивчення юридичних дисциплін (Н. О. Шишкіна); з вивчення графічних дисциплін (В. М. Буринський) та ін.;

- організація самостійної роботи студентів різних напрямів підготовки із вивчення педагогічних дисциплін (Л. В. Григоренко, Л. М. Грущенко, Ю. Б. Дроботенко, О. А. Дубасенюк, Г. І. Дудчак, В. І. Євдокимов, Н. М. Єгорова, Д. В. Смелянова, С. А. Караваєва, Т. В. Коноваленко, В. В. Луценко, Л. П. Пуховська, Н. Г. Сидорчук, К. М. Царькова, О. Л. Шквир та ін.).

У сучасній науково-педагогічній літературі існує багато різноманітних трактувань самостійної роботи студентів, яка розглядається вченими як: основний вид навчальної діяльності майбутніх фахівців (В. І. Євдокимов, В. Л. Ортинський, Г. М. Романова, К. М. Царькова, Н. О. Шишкіна); одна із форм організації навчального процесу (Т. В. Балицька, Г. М. Мешко, О. Д. Паршакова); складний багатогранний процес самостійного пізнання (Н. І. Бойко, Т. М. Каушан); особлива форма пізнавальної діяльності (Л. Л. Головка, Т. В. Коноваленко, А. В. Котова). Зокрема, дослідники визначають сутність поняття «самостійна робота студентів» як:

- діяльність, спрямована на особистісне і професійне самовдосконалення, в основу якої покладена свідомо орієнтація суб'єкта на самостійне здобування знань. Вона є основним видом навчальної діяльності майбутнього фахівця і сприяє формуванню професійної самосвідомості студента, стимулює пізнавальні і професійні інтереси, розвиває творчу активність і ініціативу, формує готовність до самоосвіти [10];

- невід'ємна частина навчального процесу, особлива форма навчальної діяльності, під час реалізації якої засвоюється відповідна сума знань, умінь і навичок, розвиваються здібності, формується самостійність як особистісна риса суб'єкта навчання [8, с. 37];

- складний багатогранний процес самостійного пізнання об'єктивної дійсності з обов'язковим залученням сучасних інформаційних засобів навчання, який виконує різноманітні освітні функції та завдання, інтегруючи в собі різні форми та методи; забезпечує одержання на високому рівні базових теоретичних знань, формування загально навчальних, професійних умінь і навичок для здійснення студентами самостійної пізнавальної діяльності, потреби до самоосвіти як умови неперервного професійного саморозвитку [6, с. 7];

- особлива форма пізнавальної діяльності, на ефективність якої впливають: витрачений час, обсяг опрацьованого матеріалу; чіткі вказівки викладача; активність і свідомість студента; матеріально-технічні можливості вищого закладу освіти; потреби практики [4, с. 9].

Ми підтримуємо точку зору і вважаємо найбільш вдалим визначення зазначеного поняття Н. О. Шишкіною: «самостійна робота студентів – це такий вид навчальної діяльності, що виконується студентами з використанням розумових і (або) фізичних зусиль як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, за завданням і під контролем викладача, але без особистої його участі, та спрямована на досягнення поставленої мети; головним завданням самостійної роботи є підвищення якості знань, формування пізнавальної активності, самостійності, позитивної мотивації, інтелектуальних умінь» [11, с. 7].

Різні науковці у своїх дослідженнях розглядають ще такі поняття як: «педагогічне керівництво самостійною роботою студентів» (Г. І. Дудчак); «результативна самостійна робота студентів» (Г. М. Романова); «вміння самостійної роботи студентів» (І. В. Хом'юк). Н. Г. Сидорчук розмежує поняття «самостійна робота» і «самоосвітня діяльність студентів»: «... під час самостійної роботи формування особистості відбувається на основі досягнення цілей, поставлених іншою особою – викладачем; у ході ж самоосвітньої діяльності – відповідно до задумів самої особистості. Отже, самостійна робота при зацікавленому ставленні до неї тих, хто навчається, переростає в їх самоосвітню діяльність» [9, с. 16].

Існують різні організаційні форми (позааудиторна, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для студента час, як правило, поза аудиторією, однак, інколи, з урахуванням навчальної дисципліни – у комп'ютерному центрі, читальному залі, предметній лабораторії тощо; та аудиторна індивідуальна самостійна робота під керівництвом викладача, під час виконання якої студент може отримати методичну допомогу щодо її виконання); рівні (репродуктивний, реконструктивний, творчий) та види самостійної ро-

боти студентів (підготовка до аудиторних занять (лекцій, семінарів, практичних) з виконанням відповідних завдань; підготовка виступів з презентаціями, написання рефератів, творчих робіт (твори-есе); підготовка до виконання модульних контрольних робіт; підготовка до всіх видів поточного та підсумкового контролю).

Цікавою є думка Н. О. Васильєвої щодо врахування індивідуальних та групових особливостей студентів під час визначення завдань для самостійної роботи (рівень інтелектуального розвитку, провідний тип темпераменту, мотив навчальної діяльності та ін.). Спираючись на те, що у сангвініка проблем із самостійною роботою виникати не повинно; меланхолік виконує роботу повільніше, його швидко стомлює будь-яка діяльність, лякають нові завдання і великі обсяги роботи; холерикові складно зосередитися надовго на одній роботі, він все робить надзвичайно швидко і не якісно, часто не доводить справ до кінця; студент-флегматик виконує самостійну роботу сумлінно, якісно, але надзвичайно повільно, дослідник пропонує на першому ж занятті проводити тестування студентів для складання психологічного портрету групи, при цьому аналізуючи як всю групу, так і кожного студента окремо. Визначення та врахування темпераменту студента при організації його самостійної роботи – одне з важливих завдань викладача [2, с. 64-65].

Важливе значення приділяється вченими питанню розробки моделей організації самостійної роботи студентів (Г. І. Дудчак, Т. М. Каушан, Г. М. Романова, К. М. Царькова, Н. О. Шишкіна та ін.). Так, Г. І. Дудчак теоретично обґрунтувала модель педагогічного керівництва самостійною роботою майбутніх учителів початкових класів в умовах ступеневої освіти. Розроблена автором модель передбачає систему взаємопов'язаних компонентів педагогічного керівництва самостійною роботою студентів на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях (молодший спеціаліст, бакалавр, магістр). Складовими моделі, реалізація якої спрямована на підвищення ефективності організації та здійснення самостійної роботи майбутніми учителями початкових класів, визначено цільовий, мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контроль-результативний компоненти [5, с. 10].

У своєму дослідженні Т. М. Каушан доводить, що самостійна робота майбутніх фахівців із комп'ютерних наук буде сприяти формуванню високого рівня самостійності та готовності до самоосвіти при упровадженні у навчальний процес такої моделі організації самостійної роботи студентів, в основу якої покладено дидактичні умови (формування мотивації самостійної роботи студентів на основі підходів особистісно-орієнтованого навчання; професійна спрямованість природничо-математичної підготовки; організація самостійної роботи студентів на основі контекстного навчання із застосуванням групових форм роботи; формування професійної компетентнос-

ті студентів на основі поглиблення математичної підготовки). Їх реалізація здійснюється в процесі організаційно-мотиваційного, інформаційно-змістового, операційно-діяльнісного та інтегративно-творчого етапів, кожен з яких має відповідну провідну дидактичну умову, відповідну мету, зміст, форми, методи та засоби організації самостійної роботи студентів, очікуваний результат [6, с. 11].

Запропонована Н. О. Шишкіною технологія організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін включає три етапи (підготовчий, оперативний, заключний). На кожному з них використовуються відповідні засоби, форми і методи, застосування яких гарантує формування активної, самостійної, компетентної особистості у процесі підготовки майбутніх викладачів правових дисциплін. Автор зазначає, що на підготовчому етапі (I курс навчання) відбувається організація діяльності студентів за допомогою викладача або за наданим ним планом. Превалює пряме управління та співуправління; серед методів навчання – пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний. На оперативному етапі (II курс навчання) превалює спільна діяльність викладача зі студентами та студентів між собою, починає формуватися самоуправління, методи навчання мають забезпечувати більш високий ступінь самостійності та творчості. На заключному етапі (III курс навчання) превалює самоуправління, наявне також співуправління, менше за все – пряме управління; серед методів навчання – проблемний, евристичний, дослідницький, які вимагають від студентів високого ступеня самостійності [11, с. 13].

Аналіз науково-педагогічної літератури [2, 4-6, 8-11] свідчить про те, що в останні роки приділяється значна увага проблемі організації самостійної роботи студентів різних напрямів підготовки у вищих навчальних закладах. Разом з тим, ще недостатньо вивченими є питання організації самостійної роботи студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», визначення її ефективності і результативності. З огляду на це виникає потреба пошуку нових підходів до організації самостійної роботи із вивчення педагогічних дисциплін майбутніми педагогами дошкільної освіти.

Мета статті – на основі теоретичного осмислення досліджуваної проблеми визначити педагогічні умови ефективної організації самостійної роботи із вивчення педагогічних дисциплін майбутніми педагогами дошкільної освіти в позааудиторний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічні дисципліни вивчаються студентами факультету дошкільної педагогіки та психології на всіх етапах підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти – з першого до п'ятого курсу. Базовою навчальною дисципліною є «Педагогіка загальна», яка викладається студентам денної форми навчання на першому курсі, у першому та другому семестрах навчального року. Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогіка загальна» є надання майбутнім фахівцям у

галузі дошкільної освіти основ теоретичних уявлень щодо особливостей предмету педагогіки і способів організації педагогічного процесу. Основними завданнями вивчення даної дисципліни є розвиток педагогічного мислення студентів, здатності до аналізу й осмислення педагогічної дійсності; усвідомлення ролі педагогічної науки і практики в розвитку суспільства і окремої особистості; ознайомлення студентів з основними законами і закономірностями педагогічного процесу, способами його організації, факторами розвитку особистості; формування у студентів умінь знаходити, аналізувати і систематизувати інформацію педагогічного змісту.

На вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка загальна» робочою навчальною програмою передбачено такий розподіл часу на види навчальних занять: аудиторних годин – 68 годин (обсяг лекцій – 36 годин; практичних (семінарських) занять – 32 години), на самостійну роботу студентів відводиться 52 години. Видом підсумкового контролю є екзамен.

Згідно з Болонською конвенцією, шлях майбутнього педагога дошкільної освіти до здобуття відповідного кваліфікаційного рівня лежить через самостійне навчання, що відповідає кредитно-модульній системі підготовки фахівців, де на самостійну та індивідуальну роботу відводиться майже 50% запланованих годин. Крім того, відзначається, що частка самостійної роботи студентів щодо аудиторних занять повинна постійно зростати. Курс на збільшення обсягу самостійної роботи студентів, підвищення її якості і продуктивності став одним із провідних принципів Болонського освітнього процесу [8].

Особливу увагу в процесі вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка загальна» ми приділяли таким видам позааудиторної самостійної роботи студентів:

- складання словника основних понять навчальної дисципліни, порівняльний аналіз визначених понять за різними словниками;
- складання каталогу та анотації законодавчих документів, що регламентують освіту в Україні;
- складання каталогу та конспектування використаних джерел (наукових статей, методичних розробок, монографій тощо) за сучасними вимогами щодо їх оформлення;
- добір психолого-педагогічної літератури відповідно до теми;
- виконання творчих завдань (складання казки про Педагогіку, представлення структури педагогіки у вигляді малюнка і т. д.);
- складання схем, таблиць;
- підготовка до виступу на семінарському занятті;
- підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів;
- написання творів-есе;
- підготовка до участі у ділових іграх;
- підготовка до усного (або письмового) опитування за конкретною темою;

- підготовка до написання модульних контрольних робіт;
- підготовка до захисту рефератів.

Ми вражаємо, що самостійна робота студентів із вивчення педагогічних дисциплін, в тому числі і «Педагогіки загальної», в позааудиторний час буде найбільш ефективною, якщо викладач створить необхідні умови для її організації. У загальному значенні поняття «умови» визначають як обставини, за яких відбувається або від яких щось залежить. У довідковій літературі сутність поняття «умова» визначається як необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [3, с. 1506]. Під «педагогічними умовами» В. М. Манько розуміє взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [7]. М. М. Бондар так трактує дане поняття: «педагогічні умови – це обставини, що впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їхньої пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь» [1, с. 15].

Під педагогічними умовами ефективно організації самостійної роботи із вивчення педагогічних дисциплін майбутніми педагогами дошкільної освіти в позааудиторний час ми розуміємо спеціально створені обставини, які ефективно впливають на організацію самостійної роботи студентів, якісне виконання різних видів позааудиторної самостійної роботи; дають їм можливість отримати необхідні знання, сформувавши відповідні уміння і професійно важливі якості.

Аналіз різноманітних наукових джерел [1-11] дозволив нам виокремити такі педагогічні умови ефективно організації самостійної роботи із вивчення педагогічних дисциплін майбутніми педагогами дошкільної освіти у позааудиторний час:

1. Урахування вимог навчальної програми та рівня підготовленості студентів під час визначення мети та завдань самостійної роботи. Студенти повинні чітко усвідомлювати зміст передбачених для самостійної роботи практичних завдань, термін виконання кожного виду самостійної роботи; у студентів повинні бути сформовані необхідні уміння для ефективного здійснення різних видів самостійної позааудиторної роботи (уміння знаходити навчальну інформацію, самостійно працювати з науковою інформацією, самостійно переробляти інформацію і вирішувати педагогічні задачі, правильно оформляти результат виконання самостійної роботи тощо).

2. Наявність необхідних навчально-методичних матеріалів. Потрібно передбачити достатню забезпеченість студентів науковою, навчально-методичною літературою з педагогічних проблем; наявність зразків до виконуваних робіт, рекомендацій щодо їх виконання. Проблему забезпечення необхідною літературою можна вирішити відкритим доступом до сучасних комп'ютерних мереж. Ресурси Інтернету вміщу-

ють сотні тисяч банків і баз даних, де зберігається інформація будь-якого характеру. Загальнодоступні в режимі он-лайн – більше півтори тисячі бібліотечних каталогів: каталоги Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Бібліотеки конгресу США, Британської бібліотеки та ін. Ресурсами для пошуку інформації в Інтернеті є різноманітні мережеві тематичні каталоги і пошукові системи. Комп'ютеризація навчального процесу активізує самостійну роботу студента, надає йому право самостійно обирати джерела інформації. При виконанні завдань самостійної роботи майбутні педагоги з дошкільної освіти можуть використовувати нові інформаційні технології для отримання навчальної інформації (електронні підручники, довідкові системи, електронні словники, енциклопедії), для оформлення та презентації самостійної роботи (система підготовки електронних презентацій), для організації діалогу в мережі Інтернет (за допомогою електронної пошти, участі у форумах, синхронних телеконференціях зі студентами з інших ВНЗ) тощо.

3. Включення до самостійної роботи завдань, що моделюють майбутню професійну діяльність студентів (розв'язання педагогічних задач, написання творів-есе, підготовка до ділових ігор, дискусій та ін.). Завдання самостійної роботи, які є цікавими для студента, професійно спрямованими, обов'язково і з задоволенням виконуються ними, стимулюють активність і творчість майбутніх педагогів з дошкільної освіти.

4. Наявність позитивної мотивації у студентів. Кожен студент має зрозуміти, що самостійна робота з опанування педагогічних дисциплін допоможе краще зрозуміти лекційний матеріал, виконати певні практичні завдання, сприятиме поглибленню процесу набуття нових знань, умінь, навичок для майбутньої професійної педагогічної діяльності. У кожного студента (за допомогою викладача) повинно бути сформоване ціннісне ставлення до виконання самостійної роботи, потреба особистісно-професійного вдосконалення. Наявність у студентів бажання систематично працювати, виконувати всі види самостійної роботи є одним з найголовніших факторів успіху в опануванні педагогічних дисциплін, а згодом, як результат – успіху майбутніх вихователів у професійній діяльності. Значимо також, що контроль різних видів самостійної роботи значно стимулює мотиваційну основу діяльності студентів.

5. Забезпечення спочатку систематичного (на I-II курсах), а потім – періодичного (на старших курсах) контролю з боку викладача за виконанням самостійної роботи. Важливо, щоб студенти вже спочатку були обізнані з системою оцінювання результатів самостійної роботи, з формами контролю знань, умінь та навичок (індивідуальна, фронтальна, групова) та видами контролю (поточний, періодичний, підсумковий), методами контролю (усне опитування, тестування, письмові роботи тощо). Наявність різних видів

контролю привчає студентів систематично працювати.

З метою підвищення ефективності організації самостійної роботи, зацікавленості студентів вивченням навчальної дисципліни «Педагогіка загальна», ми запропонували майбутнім педагогам з дошкільної освіти (групи ДОБ – 1 (д) виконати такий ефективний вид позааудиторної самостійної роботи студента, як підготовка до захисту реферату на семінар-дискусію з теми «Який з факторів (спадковість, середовище, виховання, активність) є вирішальним у розвитку особистості?». Вважаємо, що самостійна робота студентів буде більш ефективною, якщо в ній будуть брати участь декілька осіб. Така робота стимулює взаємну інтелектуальну активність, творчість студентів завдяки взаємному контролю. При груповій індивідуальній роботі відбувається групова самоперевірка студентів з наступною корекцією викладача. При цьому кожен студент виконує індивідуальну частину роботи і демонструє її партнерам-однокурсникам. У зв'язку з цим ми запропонували студентам розділитися на 4 команди (по 4-5 осіб): «Спадковість», «Середовище», «Виховання», «Активність». Студенти, які входили до певної команди, залежно від її назви, готували реферат до захисту на семінар-дискусію.

Для успішного проведення дискусії потрібна ретельна підготовка всіх її учасників. Заздалегідь, всі студенти групи були ознайомлені з правилами проведення дискусії (точне визначення проблеми, що підлягає обговоренню; докладне уявлення про методи, способи її розв'язання; чітке визначення змісту понять, які використовуватимуть учасники дискусії; обов'язкове і переконливе обґрунтування своєї позиції; можливість відкритого висловлювання своїх думок; шанобливе ставлення до опонентів та їхніх поглядів).

Нами був урахований рівень підготовленості студентів I курсу навчання. Попередньо їм викладалася навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності», при вивченні якої у студентів сформувалися необхідні уміння для виконання цього виду самостійної роботи; був обговорений термін її виконання та визначена дата проведення семінару-дискусії. Студентів ознайомили з вимогами щодо оформлення реферату, в тому числі – технічними: обсяг даної роботи – 10-15 сторінок тексту комп'ютерного набору, шрифт – Times New Roman, розмір шрифту - № 14, міжрядковий інтервал – 1,5; параметри сторінки – зверху і знизу – по 2,5 см., зліва – 3 см., справа – 1,5 см. Студентам були надані зразки оформлення рефератів на кафедрі дошкільної педагогіки, в тому числі – зразки оформлення титульної сторінки, Змісту, списку використаних джерел. Структура реферату повинна була мати такий вид:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ (обґрунтування актуальності проблеми) – 1 сторінка;

- основна частина (3 – 4 параграфи, в яких розкриваються теоретичні основи проблеми та конкретні приклади (з життя відомих людей, з художньої літератури, з власного досвіду), що ілюструють вагомість того чи іншого фактору у розвитку конкретної особистості, обов'язкові посилання у тексті на роботи вчених, висловлювання власної точки зору) – 5 – 10 сторінок;

- висновки (надаються узагальнені ідеї вчених з розглянутого питання, власні пропозиції студентів) – 1 сторінка;

- список використаних джерел (аналізуються переважно публікації останніх років, Інтернет-ресурси, наукові роботи викладачів педагогічного університету, в тому числі – кафедри дошкільної педагогіки) – 1 сторінка.

Кожен учасник команди обирає цікавий для нього обсяг роботи з підготовки реферату. Враховуючи те, що реферати готували студенти-першокурсники, ми ознайомили їх з етапами підготовки реферату, основні з них такі:

- вибір теми реферату (у цьому випадку – який фактор я хочу захищати, з якою командою готувати реферат);

- вивчення спеціальної літератури за темою реферату учасниками конкретної команди;

- складання плану роботи (його змісту);

- відбір учасниками команди додаткових джерел за обраною темою;

- підбір учасниками команди практичного матеріалу (приклади впливу того чи іншого фактору (за обраною темою) на розвиток особистості);

- обробка зібраного матеріалу учасниками команди;

- безпосереднє написання тексту реферату;

- формулювання висновків членами команди (з висловлюванням власних точок зору);

- оформлення реферату і списку використаних джерел;

- самокритичне і взаємкритичне оцінювання змісту реферату учасниками команди і виправлення помилок (окремої частини роботи, виконаної кожним студентом і реферату взагалі);

- підготовка доповідей кожним учасником команди до захисту реферату на семінарі-дискусії;

- захист реферату учасниками команди на семінарі-дискусії.

Студентам рекомендувалася необхідна література, у якій з різних сторін розглядалася дискусійна тема, висловлювалися різні, у ряді випадків протилежні один одному точки зору, також студентам надавалася можливість самостійно обирати джерела інформації за допомогою ресурсів Інтернет. Такий вид самостійної роботи був цікавим для студентів, професійно спрямованим. Зацікавленість майбутніх педагогів дошкільної освіти підготовкою рефератів зумовлювалася стійкістю їх позитивної мотивації. Студенти заздалегідь ознайомилися із системою оцінювання цю-

го виду самостійної роботи. Оцінюючи участь кожного студента у семінарі-дискусії, рівень підготовленості реферату, ми спирались на такі критерії:

- відповідність темі змісту реферату;
- повнота розкриття кожного параграфу, теми взагалі;
- логіка викладу матеріалу учасниками команди;
- чітке визначення основних понять;
- уміння критично аналізувати наукову літературу, робити власні висновки;
- наявність творчого підходу до виконаної роботи;
- грамотне оформлення реферату (включаючи технічні вимоги);
- уміння кожного учасника команди за встановленим регламентом підготувати доповідь при захисті реферату;
- уміння аргументувати свої висновки;
- уміння тактично, лаконічно, доказово і переконливо захищати свою точку зору.

Кожен учасник команди за участь у семінарі-дискусії міг максимально отримати від 5 балів (активна позиція на семінарі, грамотне оформлення реферату) – до 1 балу мінімально (підготовка тільки особистої частини роботи, без її захисту, значні помилки в оформленні).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар М. М. Педагогічні умови розвивального навчання майбутніх аграрників у процесі вивчення загальноінженерних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / М. М. Бондар. – Київ, 2007. – 20с.
2. Васильєва Н. О. Методичні аспекти організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів/ Н. О. Васильєва // Вісник Севастопольського НТУ: зб. наук. праць. – Севастополь, 2011. – Вип. 124. – С. 62-67. – (Серія: Педагогіка).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
4. Головка Л. Л. Формування досвіду самостійної діяльності студентів вищої сільськогосподарської школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Л. Головка. – Київ, 2000. – 21 с.
5. Дудчак Г. І. Педагогічне керівництво самостійною роботою майбутніх учителів початкових класів в умовах ступеневої освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Г. І. Дудчак. – Житомир, 2014. – 21 с.
6. Каушан Т. М. Дидактичні умови організації самостійної роботи майбутніх фахівців з комп'ютерних наук у політехнікумі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04.

Таким чином, були дотримані всі визначені нами педагогічні умови ефективної організації зазначеного виду позааудиторної самостійної роботи студентів із вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка загальна».

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, за умов дотримання педагогічних умов ефективної організації самостійної роботи майбутніми педагогами дошкільної освіти у позааудиторний час можна досягти кращого та більш ґрунтовного засвоєння студентами знань із педагогічних дисциплін, підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Педагогічно доцільно організована позааудиторна самостійна робота студентів сприяє формуванню в них самостійності як риси характеру, яка відіграє суттєву роль у структурі особистості майбутнього педагога дошкільної освіти, який повинен вміти взяти на себе відповідальність за вихованців, вміти самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення.

Перспективу подальшого вивчення цієї багатогранної проблеми вважаємо у визначенні нових ефективних методів контролю результатів самостійної роботи майбутніх педагогів дошкільної освіти при вивченні педагогічних дисциплін.

«Теорія і методика професійної освіти» / Т. М. Каушан. – Ялта, 2011. – 22 с.

7. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін / В. М. Манько // Соціалізація особистості: зб. наук. праць Нац-го пед-го ун-ту імені М. Драгоманова. – К.: Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 153-161.

8. Паршакова О. Д. Проблеми організації та контролю самостійної роботи студентів у світлі Болонського освітнього процесу / О. Д. Паршакова // Вища освіта України. – 2010. – № 2. – С. 36-43.

9. Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Г. Сидорчук. – Київ, 2001. – 22 с.

10. Царькова К. М. Индивидуализация самостоятельной работы студентов-заочников в процессе изучения педагогических дисциплин: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08/ К. М. Царькова. – Ярославль, 2013. – 196 с.

11. Шишкіна Н. О. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення юридичних дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Шишкіна. – Харків, 2004. – 22 с.

REFERENCES

1. Bondar, M. M. (2007). Pedahohichni umovy rozvyvalnoho navchannya maybutnikh ahrarnykyv u protsesi vyvchennya zahalnoinzhenernykh distsiplin [Pedagogical conditions of developing education of future agrarians in the process of studying general engineering disciplines]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Vasylieva, N. O. (2011). Metodychni aspekty organizatsii samostiynoi roboty studentiv Vysshikh navchalnykh zakladiv [Methodical aspects of organizing independent work of university students]. *Visnuk Sevastopolskoho NTU – Newsletter of Sevastopol National technological university*, 124, 62-67. Sevastopol: Sev. NTU [in Ukrainian].
3. Busel, V. T. (Eds.) (2009). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv: VTF "Pierun" [in Ukrainian].
4. Golovko, L. L. (2000). Formuvannya dosvidu samostiynoi diialnosti studentiv vyshchoi silskohospodarskoi shkoly [Forming experience of students' independent activity of the Higher Agricultural School]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Dudchak, H. I. (2014). Pedahohichne kerivnytstvo samostiynoiu robotoiu maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh stupenevoi osvity [Pedagogical guidance of independent work of future primary teachers in terms of gradual education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomir [in Ukrainian].
6. Kaushan, T. M. (2011). Dydaktychni umovy organizatsii samostiynoi roboty maybutnikh fakhivtsiv z kompyuternykh nauk u politekhnikum [Didactical conditions of organizing IT specialists' independent work]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Yalta [in Ukrainian].
7. Manko, V. M. (2000). Dydaktychni umovy formuvannya u studentiv profesiino-piznavalnoho interesu do spetsialnykh dystsiplin [Didactical conditions of forming students' professional cognitive interest to special disciplines]. *Sotsializatsiia osobystosti – Personality socialization: collection of scientific works of the National Dragomanov Pedagogical University*, 2, 153-161. Kyiv: Logos [in Ukrainian].
8. Parshakova, O. D. (2010). Problemy organizatsii ta kontroliu samostiynoi roboty studentiv u svitli Bolonskoho osvitynoho protsesu [Problems of organization and control of students' independent work in terms of Bologna system]. *Vysha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 2, 36-43 [in Ukrainian].
9. Sydoruk, N. G. (2001). Organizatsiya samoosvitnioi diialnosti uchyteliv u protsesi vyvchennya predmetiv pedagogichnoho tsyklu [Organization of self-educational activity of future teachers in the process studying pedagogical subjects]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Tsarkova, K. M. (2013). Individualizatsiya samostoyatelnoy roboty studentov-zaochnikov v protsesse izucheniya pedagogicheskikh [Individualization of extra-mural students' independent work when studying pedagogical disciplines]. *Candidate's thesis*. Yaroslavl [in Russian].
11. Shishkina, N. O. (2004). Organizatsiya samostiynoi roboty studentiv u protsesi vyvchennya yurudychnykh dystsiplin u vysshomy navchalnomu pedagogichnomu zakladi [Organization of students' independent work in the process of studying juridical disciplines in a higher educational pedagogical institution]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

Елена Альбертовна Кудрявцева,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольной педагогики,

Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,

ул. Нищинского, 1, г. Одесса, Украина

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО ИЗУЧЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

БУДУЩИМИ ПЕДАГОГАМИ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВНЕАУДИТОРНОЕ ВРЕМЯ

В статье рассмотрены разные подходы ученых к определению понятия «самостоятельная работа студентов», которое трактуется исследователями как основной вид учебной деятельности, одна из форм организации учебного процесса, сложный многогранный процесс самостоятельного познания, особая форма познавательной деятельности. Проанализированы модели организации самостоятельной работы студентов разных направлений подготовки. Уточнено понятие «педагогические условия эффективной организации самостоятельной работы студентов». Выделены педагогические условия эффективной организации самостоятельной работы по изучению педагогических дисциплин будущими педагогами дошкольного образования во внеаудиторное время: учет требований учебной программы и уровня подготовленности студентов при определении цели и задач самостоятельной работы; наличие необходимых учебно-методических материалов; включение в самостоятельную работу заданий, моделирующих будущую профессиональную деятельность студентов; наличие положительной мотивации у студентов; обеспечение сначала систематического, а потом – периодического контроля со стороны преподавателя за выполнением самостоятельной работы. Предложен новый подход к организации внеаудиторной самостоятельной работы студентов по изучению учебной дисциплины «Педагогика общая» при подготовке реферата к защите на семинаре-дискуссии на тему «Какой из факторов (наследственность, среда, воспитание, активность) является решающим в развитии личности?». С целью заинтересованности студентов данной учебной дисциплиной, повышения эффективности организации внеаудиторной самостоятельной работы студентам было предложено разделиться на четыре команды, каждая из которых готовила к защите реферат. При этом студенты могли самостоятельно выбрать команду и определить, какую часть индивидуальной работы они будут выполнять при подготовке реферата. Установлено, что такой вид групповой индивидуальной работы при подготовке реферата первокурсниками является эффективным, так как стимулирует их взаимную

интеллектуальную активность благодаря взаимному контролю. Показано, что при соблюдении всех вышеназванных педагогических условий, организация внеаудиторной самостоятельной работы по изучению учебной дисциплины «Педагогика общая» будущими педагогами дошкольного образования будет результативной и эффективной.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, будущие педагоги дошкольного образования, педагогические дисциплины, самостоятельная работа во внеаудиторное время, педагогические условия, эффективная организация самостоятельной работы.

*Olena Kudriavtseva,
PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
Department of Preschool Education,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
1, Nishchynskoho Str., Odesa, Ukraine*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF EFFICIENT ORGANIZATION OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS' EXTRACURRICULAR SELF-STUDY

The article deals with various approaches to the definition of the notion of “students’ self-study”, which is treated by researchers as the main kind of studying, one of the forms of education process organization, a complex many-sided process of independent knowledge, special form of knowledge activity. The models of self-study organization of students of different professional directions have been analyzed. The notion “pedagogical conditions of efficient organization of students’ self-study” has been specified. The following pedagogical conditions of efficient organization of future preschool teachers’ extracurricular self-study have been distinguished: consideration of the requirements of syllabus and students’ qualification level when determining the purpose and the tasks of their self-study, availability of necessary educational and methodical materials; adding tasks, which model students’ future professional activity; presence of students’ positive motivation; ensuring systematical and periodical control of students’ self-study by a teacher. A new approach to the organization of students’ extracurricular self-study of the subject “General pedagogy” is suggested in the process of preparing a report on the topic “Which of factors (heredity, environment, education, activity) are determinant in person’s development?”. In order to kindle students’ interest, improve the efficiency of their extracurricular self-study students were divided into four teams. Each of them prepared their works for defense. The students could independently choose the team and decide which part of the independent work they will perform while preparing their reports. Such a kind of independent group work is an efficient tool of teaching as it stimulates students’ mutual intellectual activity due to mutual control. It is shown that keeping of all the above mentioned pedagogical conditions will help to make the organization of extracurricular self-study of the subject “General pedagogy” by future preschool teachers efficient.

Keywords: students’ self-study, future preschool teachers, pedagogical disciplines, extracurricular self-study, pedagogical conditions, efficient organization of self-study.

Подано до редакції 02.09.2015
